

A budapesti Egyetemi Könyvtár

Irtá: Balogh József

Az államgazdaság szanálása és az ezzel karöltve haladó művelődés-politikai rekonstruáló és újat-alkotó munka rövidesen eljut, mert szükségszerűen el kell jutnia a magyar könyvtárpolitika nagy problémáig és e problémáknál szemben találja magát azzal az intézményünkkel, amely hazánkban egyedül biztosítja vagy igyekszik biztosítani a módszeres tudományos munkának eszközeit és lehetőségét, — szemben találja magát a budapesti *Egyetemi Könyvtár* reorganizálásának kérdésével.

Az elmúlt esztendőök során e cikk írója, több helyen, ismételten rámutatott, hogy a magyar könyvtárpolitika nemcsak a csonkaország és az elszegényedett állam okozta gondokkal küzd, hanem azzal is, hogy egy anarchikus multnak egész hagyatékát vállalnia kell, minthogy felszámolására, a mai helyzetben, képtelen. Míg a hazai művelődésnek geográfiája, könyvszegénysége és számos más, nagyrészt társadalmi ok, egy középponti, általános jellegű, szuverén kölcsönkönyvtárnak létét tenné szükségessé, addig a XIX. század, sajnos, egész sor, jellegénél fogva csonka intézményt teremtett, amelyeknek fenntartása, sőt fejlesztése ma — úgy látszik — fájdalmas szükség; fájdalmas, mert a könyvtárpolitikai rendezetlenségnek ez petrifiálását jelenti, a nemzeti energiának és vagyonnak további káros szétforgácsolását.

Mindezzel helyes lesz tisztába jönnünk akkor, amikor jelentős anyagi megerősítés árán egyszerre három ponton fogunk hozzá könyvtárügyünk ujjárendezéséhez. Modernebb alapokra fektetjük a Nemzeti Múzeum Széchenyi-könyvtárát, melyről köztudomású, hogy kizárólag a magyar könyvtermelés u. n. jelenléti gyűjteménye, tehát nem általános jellegű és nem kölcsönkönyvtár. A legközelebbi időben új hajlékba költözik és ott számottevő dotációval, számottevő méretekben gyarapodni kíván a Fővárosi Könyvtár. Oly szakmai alapokon fölépült új gyűjtemény ez, amely mostanság törekszik az *általános* irányu kibontakozás felé. Látnivaló, hogy a tudományos mun-

kának e két könyvtár csak figyelemre-méltó segédeszköze lehet, szuverén talaja és kerete nem. Egyedül a budapesti egyetem nagymultu könyvtára biztosítja sokirányú kiképzésével azt az általános jelleget, amely egybeült mindenfelé a nagy állami és nemzeti könyvtáraknak kidomborodó vonása. Eppen ezért sem a Széchenyi-könyvtárnak, sem a Fővárosi Könyvtárnak — egyébiránt örömmel üdvözölhető — megújulása nem jelentheti a magyar könyvtárügynek döntő lendületét vagy akár csupán a valóságos problémák egyikének is megoldását. Mind-azt csak az Egyetemi Könyvtár kifejlés-tése fogja megadni, — kifejlésztése és átszervezése egy (fájdalom) messzefekvő célnak: a Magyar Nemzeti Könyvtárnak irányában.

Mert bármily rokonérzéssel figyelje is a magyar tudományosság és társadalom a mostanában észlelhető mozgalmat könyvtáraink újjáalkotása terén, a hazai könyvtárügy egységes szervezésének államról semmiképp sem mondhat le. Ez az állam: hatalmas, modern, praktikus középület, amelybe a magyar nemzet összehordja úgy a hazai, mint a külföldi könyvtármelének összes számottevő, már megszerzett vagy ezután megszerzendő kincseit; a magyarság Nemzeti Könyvtára kétségkívül nem fog megmérkőzhetni valamelyik nagy nyugati nemzeti sok század óta fejlődő, dugdagdag intézményével, de lehetővé kell tennie a magyar fővárosban a módszeres, tervszerű, forrásokon nyugvó tudós kutatómunkát minden szakmában. Ennek a munkának eszköze hazánkban ma hiányzik; igen tiszteltreméltó és fejlődésre képes szurogátumai vannak — „könyvtármozsaik” keletkezett egyes szakok és tudomány-ágak specializált könyvgyűjteményeiből, de hiányzik az egységes nagy keret, a gyűjtésnek céltudatossága és tervszerűsége, az anyagi és szellemi erőknél központosítása.

Nem bírálat ez, még kevésbé rekrimínálás; meddő volna e hiányoknak okait keresnünk. Könyvtárszervezetünk, fájdalom, nem organikusan fejlesztetett s ma ott tartunk, hogy a százados vagy több évtizedes könyvtárintézmények egyesítésére nincsen meg az anyagi erőnk. Régi igazság, hogy a decenyalizált könyvtárpolitika a legköltségesebb. Belé kell nyugodnunk az adott helyzetbe és tudomásul kell vennünk, hogy a magyar főváros szívében, egymástól öt-öt pernyi járásra, három könyvtárintézményünk éli külön-külön bonyolult életét, külön-külön könyvbeszerzési politikát folytatva, külön-külön küzdve költségvetési gondokkal és személyzeti nehézségekkel. Kétségkívül a legkitünőbb helyzetben van a székesfőváros nyilvános könyv-

tára, amely nemcsak új palotában helyezkedik el és kap felszabadra előleges fejlődési teret, hanem fenntartójának áldozatkészségéből könyvre is, jeles személyzetre is bőven telik. Ha könyvbeszerzési tervét sikerül úgy megszerkesztenie, hogy a magyar intelligenciának és a már meglévő könyvgyűjteményeknek érdekeihez hozzáilleszkedik, nem lehetetlen, hogy mire a Baross-utcai finom palota ötven év múlva megtelik könyvvel, hazánkban egy újabb kiváló és sokoldalú könyvintézmény lesz.

Ez azonban a jövő reménye, szellemi életünk pedig szüntelen gondos ápolást kíván — ma is, holnap is. Aligha férhet kétség hozzá, hogy a mostanság meg nem alkotható Nemzeti Könyvtárnak pótlását csak a nagymultu és sokirányban gazdagon felszerelt Egyetemi Könyvtárunk nyújthatja. Az Egyetemi Könyvtárra vár tehát a legsúlyosabb feladatok egyike nemzeti tudománypolitikánkban: egyfelől el kell látnia a nagyméretű budapesti egyetemet — tanáraikat és diákságát —, az összes tanított és tanult diszciplínák segédeszközeivel, másfelől vállalnia kell a hazai tudományos élet szükségleteinek kielégítését is, a főváros és a vidék könyvolvasó közönségének is rendelkezésére kell állania. Néhány számadat ezt a posztulátumot könyvnyűszerrel megvilágítja: míg az 1925. évben a Nemzeti Múzeum könyvtárában 19.000, a Fővárosi Könyvtárban 9000, az akadémiai könyvtárban 3000 olvasó fordult meg, addig az Egyetemi Könyvtárnak 44.000 látogatója volt. Másként forgatva a hivatalos statisztikának kikerekített számaikat: Budapest hat legnagyobb könyvtárában 76.000 olvasó fordult meg, ezeknek közel kétharmad része az egyetem könyvtárát használta.

A Statisztikai Hivatalnak itt közölt adataival szemben az 1926. évre hivatalosnak nem tekintendő adatok állanak rendelkezésünkre. Ezek szerint az elmúlt év folyamán az Egyetemi Könyvtárnak csupán olvasótermében havonta átlagosan 10.000 művet olvastak és a folyó évi statisztika januárra újabb 10 százalékos emelkedést mutat. Rendkívül jelentős az Egyetemi Könyvtár új folyóirat-szobájának forgalmi gyarapodása: míg az elmúlt év első havában ezt az osztályt 450-en keresték fel, addig az ideai január 1.750 látogatót mutat ki a könyvtár. Mindebből látnivaló ennek az intézménynek szerepe a magyar főváros könyvellátásában és a feléje irányuló kívánságoknak szüntelen erősödése.

Ennek a mind gyarapodó forgalomnak a könyvtár mai szerkezetében és eszközeivel megfelelni alig tud; nemcsak a rendkívül sürgető fejlődésre jóformán képtelen, de a mai nap szükségleteit sem képes megfelelően kielégíteni.

Az az intézményünk, amelyről fentebb kimutatni igyekeztünk, hogy egyedül alkalmas a hazai tudományos kutatás táplálására, fogyatékos és szűk épületben, teljességgel elégtelen könyvvásárlási dotáció és személyzeti költségvetés gondjait hordozza. Ilyen körülmények között hivatásának semmiképp nem tud megfelelni és ha az állam segítségére nem siet, továbbra is hiányozni fog a magyarság szellemi életéből a magasabbrendű ismeretszerzésnek és terjesztésnek modern, életképes szervezete.

A budapesti Egyetemi Könyvtárnak sürgős anyagi támogatásra van szüksége, hogy három irányban regenerálódjék. Pénz kell épületének kibővítésére, személyzetének szaporítására és mindezekfelett könyvanyagának pótlására, fel-frissítésére, gyarapítására; könyv címen kétszeres dotációt kell kérnie, egyfelől, hogy tiz elmulasztott esztendő hiányait sürgősen pótolhassa, másfelől, hogy végre tervszerűen vásárolhasson. Tervszerűen — mert valamely nagy könyvgyűjtő intézmény csak akkor él feladatának, ha a jövőbe tekint és vásárlásait nem szabja a pernek és egyes látogatóknak óhajításaihoz és véletlenéhez.

Egy rendelkezésünkre álló statisztikai összeállítás kimutatja, hogy a kiváló vezetés alatt álló és mindenképen elsőrendű berlini közkönyvtárakban egy-egy könyvtári tisztviselő átlagban 12.000 kötetet kezel, míg egyéb németországi könyvtárakban átlagosan 22—25.000 kötetre jut egy-egy tisztviselő; Európa más országaiban kb. ugyanez a helyzet, csak Ausztria dicsekedhetik azzal, hogy nemzeti könyvtárában egy-egy tisztviselőjére 15.000 kötet jut. Ez adatokkal szemben valósággal meglepő, hogy a budapesti Egyetemi Könyvtár 600.000 kötetét mindössze tizenötven kezelik, vagyis egy-egy tisztviselőre 40.000 kötet jut; de még meglepőbb ez az adat, ha szembeállítjuk vele, hogy a Nemzeti Múzeum Könyvtárában egy tisztviselőre 18.500, Debrecenben és Szegeden pedig 10.000, illetve 7.500 kötet esik. *A könyvtáréletnek (kétségkívül esetenként módosítható) szabályai szerint egyetemi könyvtárunknak legalább megégyezer annyi tisztviselőt kellene foglalkoztatnia, mint amennyi ma állományába tartozik.*

Am a tisztviselők számának szaporítása ma leküzdhetetlen nehézségekbe ütközik. Az elhelyezési viszonyok olyanok, hogy nemcsak a folyóiratok olvasóközönségét szórakoztatja írógép kattogása, hanem a kutatócélokra rendelkezésre álló néhány olvasóhely is hivatali írógép mellé esik. A kölcsönző-helyiségben mostanában gyakran mozdulni sem lehet és felettébb sajnálatos, hogy nincsen olyan ügyes ötlet, amellyel az épület beosztásán segíteni, a forgalmón könnyíteni

és főként a biztonsági szolgálatot megerősíteni lehetne: mindezt építkezés nélkül senki meg nem oldhatja. Az Egyetemi Könyvtárnak egész sor új helyiségre van mulhatatlanul szüksége: modern közönségforgalmi teremre, amely a kölcsönzést a katalógustól és az olvasástól függetleníti; kitünően felszerelt kutatószobára, kéziratára és egyebekre. Mindenekelőtt azonban megoldásra vár a folyóiratolvasó csarnok régen vajdudó ügye.

E cikk írója hosszú évek óta igyekszik erre a nyílt problémára illetékesek figyelmét felhívni. Napjainkban, a tudományos közlésnek, az ismeretterjesztésnek és a híradásnak már régen nem csupán a könyv, hanem az időszaki és a napisajtó is elsőrendű eszköze. A világ folyóiratait és hírlapjait magyar ember sehol át nem tekintheti, de, fájdalom, a magyar időszaki publikációknak és hírlapoknak sincs nyílt olvasótermük, mert a Nemzeti Múzeum csak gyűjti ezeket, de (ugyancsak térbeli okoknál fogva) nem képes hozzáférhetővé tenni. Ennek a nagyfontosságú publikáció-tömegnek magyar szempontból való szemmel tartása, előfizetése és a publikumhoz való közvetítése olyan elsőrendű feladata az Egyetemi Könyvtárnak, amelyet — úgy véljük — tovább nem halogathat, de amelyet csak akkor fog megoldhatni, ha mai épületében új és mindenképen megfelelő folyóirat- és hírlapolvasó termet teremthet. Ennek a bővülésnek, úgy gondoljuk, meg van a módja és könnyűszerrel olyan megoldás kínálkozik itt, amely legalább néhány esztendőre teret és levegőt ad folyóiratnak, kölcsönzésnek, kutatásnak és — az új könyvek tizezreinek.

Mert az Egyetemi Könyvtárnak, ismételjük, nagyméretű könyvvásárlásra van szüksége, hogy tudományos életünknek fájdalmas réseit ideig-óráig áthidalhassa. Számos tudományok évtizedek óta vár a standard-irodalom beszerzésére, régi és nélkülözhetetlen gyűjtemények és folyóirat-sorozatok követelik a gyors kiegészítést, — vásárolni kell, sokat, bőkezűen, de megfontolással és a többi budapesti gyűjteménnyel való megegyezést szüntelen keresve. Ha nincsen Nemzeti Könyvtárunk, módunkban van ezt az intézményt egységes nemzeti könyvtárpolitikával pótolni. Az a kulturális kormányzat, amely merész kezdeménnyel egységbe kovácsolta a hazai közgyűjteményeket, kétségkívül módot fog rá találni, hogy az Országos Gyűjteménygyűjtemény keretében harmóniába illessze össze a budapesti közkönyvtárakat és ebben a harmóniában az Egyetemi Könyvtárnak azt a szerepet juttassa, amelyet multjával, gazdagságával és mai reménytelni vezetésével méltán megérdemel.